

PRZEZ PZ DO TERRORYZMU

Tom 2

**pod redakcją naukową
Waldemara Zubrzyckiego**

Szczytno 2015

Recenzent

prof. dr hab. Bernard Wiśniewski

Redakcja Wydawcy

Piotr Cyrek

Beata Miszczuk

Anika Pogorzelska

Robert Ocipiński

Projekt okładki

Agnieszka Kamińska

© Wszelkie prawa zastrzeżone — WSPol Szczytno 2015

ISBN 978-83-7462-490-9

e-ISBN 978-83-7462-491-6

Druk i oprawa:

Wydział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie

12-100 Szczytno, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 111

tel. 89 621 51 02, fax 89 621 54 48, e-mail: wwip@wspol.edu.pl

Objętość: 19,83 ark. wyd. (1 ark. wyd. = 40 tys. znaków typograficznych)

Spis treści

CHARAKTERYSTYKA ZAGROŻENIA PRZESTĘPCZOŚCIĄ ZORGANIZOWANĄ I TERRORYZMEM

<i>Wiesław Mądrzejowski</i> , Terror kryminalny a współczesna przestępczość zorganizowana.....	7
<i>Kuba Jałoszyński</i> , Przesłanki identyfikacji uprowadzenia statku powietrznego jako aktu terroryzmu lub terroru	29
<i>Paweł Ciszek</i> , Cyberprzestępczość (z)organizowana	47

ZAGROŻENIE RP TERROREM I TERRORYZMEM

<i>Bartłomiej Zubrzycki</i> , Polska przestępczość zorganizowana w liczbach	61
<i>Jerzy Szafrąński</i> , <i>Elżbieta Szafrąńska</i> , Zagrożenie terrorem kryminalnym w Polsce	79
<i>Jarosław Przyjemczak</i> , Zagrożenia bombowe w Polsce	97

ORGANIZACYJNO-PRAWNE ROZWIĄZANIA W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ I TERRORYZMOWI

<i>Marta Cłapka</i> , Wybrane aspekty instytucjonalne walki z terroryzmem na forum Unii Europejskiej	117
<i>Tomasz Safjański</i> , Model rozpoznawania zagrożeń terrorystycznych w ramach Europolu.....	145
<i>Tomasz Safjański</i> , Model zwalczania rosyjskojęzycznej przestępczości zorganizowanej w ramach Europolu	165
<i>Maciej Kluczyński</i> , Administracyjne metody przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej w kontekście przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu	177

TECHNICZNE ASPEKTY ZWALCZANIA PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ I TERRORYZMU

Marek Cupryjak, Negocjacje policyjne w systemie zarządzania kryzysowego w Polsce..... 195

Rafał Kwasiński, Możliwości zastosowania metody Reida do przesłuchania podejrzanych w sprawach dotyczących przestępstw o charakterze terrorystycznym. Część pierwsza: budowanie i wykorzystywanie tematów..... 219

Rafał Kwasiński, Możliwości zastosowania metody Reida do przesłuchania podejrzanych w sprawach dotyczących przestępstw o charakterze terrorystycznym. Część druga: zarządzanie zaprzeczeniami, protestami i uzyskiwanie przyznania się do winy..... 251

ZWALCZANIE PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ I TERRORYZMU W POLSCE — WYBRANE ZAGADNIENIA

Bartosz Furgala, Środki administracyjnoprawne jako narzędzie zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej — jaka przyszłość skutecznej strategii zwalczania przestępczości zorganizowanej w Polsce i Unii Europejskiej? 281

Jarosław Radosław Truchan, *Kamila Włodarek*, Rola Policji w zarządzaniu kryzysowym 295

Michał Stachyra, Jednostki specjalne Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Straży Granicznej..... 315

Grzegorz Świszcz, Działania Rządowego Centrum Bezpieczeństwa w systemie bezpieczeństwa narodowego..... 331

SPOŁECZNY ODBIÓR ZAGROŻENIA TERRORYZMEM

Dariusz Jurczak, Aspekty psychospołeczne zagrożeń terrorystycznych 345

Elżbieta Szafrąńska, *Jerzy Szafrąński*, Stan edukacji antyterrorystycznej w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych 359

BIBLIOGRAFIA 387

**CHARAKTERYSTYKA
ZAGROŻENIA
PRZESTĘPCZOŚCIĄ
ZORGANIZOWANĄ
I TERRORYZMEM**

*Wiesław Mądrzejowski**

Terror kryminalny a współczesna przestępczość zorganizowana

Zjawisko społeczne, jakim jest przestępczość zorganizowana, szybko ewoluuje. Jest to jedna z jego cech charakterystycznych. Warunkiem istnienia i rozwoju zorganizowanych form przestępczości jest ich szybkie dostosowywanie się do zmian zachodzących w gospodarce, polityce, w obowiązujących normach prawnych i społecznym postrzeganiu obszarów zachowań akceptowalnych. Najlepszym tego przykładem w ostatnim okresie jest zalegalizowanie w niektórych krajach posiadania marihuany (najczęściej z ograniczeniem do „niewielkich ilości na własny użytek”) oraz objęcie przez państwo kontroli nad jej produkcją i dystrybucją. Ograniczyło to w tych krajach w istotnym zakresie obszar rynku zarządzanego przez zorganizowane grupy przestępcze oraz dochody pochodzące z tego źródła i oddało je państwu. Przestępczość zorganizowana wywodzi się w prostej linii z pospolitych form przestępczości kryminalnej. Powiększenie się grup bandyckich, wykształcenie hierarchii, specjalizacja członków grup, przyjęcie określonych zwyczajów czy nawet rytuałów było objawem tworzenia się pierwszych przestępczych stałych struktur. Dopiero w okresie późniejszym dominującą rolę w działalności grup przestępczych zaczęła odgrywać przestępczość narkotykowa, a obecnie zorganizowane formy

* Wiesław Mądrzejowski — absolwent Wydziału Prawa i Administracji UMK w Toruniu, doktorat na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1994 r. oficer w Biurze do Walki z PZ KGP, następnie w Centralnym Biurze Śledczym. Kierował kilkoma międzyresortowymi grupami zadaniowymi m.in. do rozpracowania szlaków przerzutowych kokainy z Ameryki Północnej, przestępczości paliwowej, przestępczości z obrocie produktami rolnymi. W latach 2001–2004 — zastępca dyrektora CBS KGP, w latach 2004–2005 komendant rektor Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Obecnie wykłada w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie i na Studium Podyplomowym Wydziału Prawa UW w Warszawie. Prowadzi badania w zakresie wykorzystania narzędzi do zwalczania przestępczości zorganizowanej. Autor kilku książek i innych publikacji poświęconych problematyce zwalczania PZ.

przestępczości gospodarczej. Jest to związane z kolejną cechą przestępczości zorganizowanej, jaką jest dążenie do osiągnięcia maksymalnego zysku. Początkowo kontrola rynku narkotykowego, a obecnie przejęcie niektórych obszarów działalności gospodarczej przynosi zorganizowanym grupom przestępczym znacznie większe zyski niż klasyczna przestępczość kryminalna. Terror kryminalny — we wszystkich swoich zróżnicowanych formach od samego początku związany był ściśle z przestępczością zorganizowaną. Począwszy od początków sycylijskiej mafii, japońskiej yakuzy, przestępczości w USA jeszcze przed okresem prohibicji, chińskich triad czy później rozwiniętych form przestępczości zorganizowanej w innych regionach świata, terror kryminalny zawsze towarzyszył działalności zorganizowanych grup przestępczych.

Także w Polsce, we współczesnej przestępczości zorganizowanej kształtującej się po przemianach społeczno-politycznych lat 80. i 90. ubiegłego wieku, terror kryminalny był nieodłącznym elementem środowiska przestępczego. W ostatnich latach nastąpiły istotne zmiany w zakresie działania zorganizowanych grup przestępczych, w strukturze grup, w wykorzystaniu współczesnych narzędzi, w tym cyberprzestrzeni. Zdarzenia o znamionach terroru kryminalnego jednak nie zanikły. Tylko 26 lipca 2014 r. media przyniosły informacje o dwóch takich sytuacjach¹.

Współczesne przejawy terroru kryminalnego są zdecydowanie bardziej różnorodne niż kilkadziesiąt lub nawet kilkanaście lat temu. Za najczęściej występujące uważa się²:

- zamachy bombowe i zbrodnicze podpalenia,
- przestępczą windykację,
- wymuszenia rozbójnicze,
- haracze,
- reket,
- terror spożywczy,

¹ Zob. <www.niwservis.pl>, 26 lipca 2014 r. — zatrzymano 14 skinhedów, członków grup przestępczych z Białegostoku. W ich mieszkaniach znaleziono broń palną, amunicję, marihuanę, amfetaminę, kilka tysięcy tabletek sterydów anabolicznych. Zatrzymani mogą mieć związek z podpaleniami mieszkań zajmowanych przez cudzoziemców (uchodźcy z Czeczenii, rodzina, której członkiem jest Hindus); <www.tokfm.pl>, 26 lipca 2014 r. — 25 sierpnia 2014 r. w Targowisku w pow. wielickim motocykl zwrócił się z samochodem prowadzonym przez 41-letniego właściciela kantoru z Niepołomic. Pasażer oddał kilka strzałów w jego kierunku raniąc go w ramię.

² J. Gołębiewski, *Terror kryminalny w Polsce* [w:] W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), *Przestępczość zorganizowana. Fenomen. Współczesne zagrożenia. Zwalczanie. Ujęcie praktyczne*, Szczytno 2013, s. 216 i n.

- fałszywe alarmy,
- wzięcie zakładników.

Wydaje się, że do tej listy należy obecnie dodać także cyberterror kryminalny.

Podejmując próbę określenia istoty terroru kryminalnego należy przede wszystkim odróżnić go od klasycznego terroryzmu. Biorąc pod uwagę kryterium sposobu działania sprawców formy klasycznego terroryzmu to³:

- terroryzm indywidualny (zamachy przeciwko wyselekcjonowanym osobom),
- terroryzm skierowany przeciwko środkom transportu (np. terroryzm lotniczy),
- wzięcie zakładników,
- zamachy bombowe,
- tzw. terroryzm nuklearny.

Natomiast znamiona terroryzmu kryminalnego występują w przypadku:

- zdarzeń zagrażających życiu i zdrowiu ludzi w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym;
- użycia przemocy lub groźny bezprawnej w celu zmuszenia innej osoby do określonego zachowania się w działaniach polegających na czynnej napaści na osobę korzystającą z ochrony szczególnej na mocy ustaw, umów lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych, jeżeli napast ta miałaby miejsce na terenie Rzeczypospolitej Polskiej;
- posiadania i wyrabiania broni palnej i amunicji bez prawnie wymaganego zezwolenia;
- we wszelkich przestępstwach przeciwko życiu i zdrowiu⁴.

Porównując to z wcześniej przedstawionymi formami terroru kryminalnego część z nich jest przynajmniej zbliżona — oddziaływanie na osoby indywidualne, wzięcie zakładników, zamachy bombowe. Wydaje się, że kryterium odróżniającym terror kryminalny od klasycznego terroryzmu jest przede wszystkim cel działania sprawców, jakim przy zamachach terrorystycznych jest „wywołanie efektu zastosowanej przemocy, a nie sama przemoc, która nabiera charakteru symbolicznego — propagandowego⁵. Natomiast, jak słusznie zauważył już kilka lat temu W. Zubrzycki, „różnica

³ T. Aleksandrowicz, *Terroryzm międzynarodowy*, Warszawa 2008, s. 23 i n.

⁴ W. Zubrzycki, *Fizyczne zwalczanie terroryzmu w Polsce* [w:] J. Szafrński (red.), *Współczesne zagrożenia terroryzmem oraz metody działań antyterrorystycznych*, Szczytno 2007.

⁵ T. Aleksandrowicz, *Terroryzm...*, wyd. cyt., s. 27.

pomiędzy terroryzmem a terrorem kryminalnym nie wynika ze stosowanych metod, ale z motywacji sprawców. Przepęstwa noszące znamiona terroru kryminalnego nastawione są na korzyści materialne⁶. Niezwykle cennie relacje pomiędzy terroryzmem a formami przestępczości zorganizowanej określił E. Pływaczewski, stwierdzając, iż „celem działań terrorystycznych jest doprowadzenie do unicestwienia porządku prawnego. Natomiast zorganizowane przestępstwo, wprost przeciwnie, zainteresowane jest w utrzymaniu tego porządku, ponieważ zapewnia on przestępcom tej kategorii odpowiedni dochód⁷. Charakteryzując zaś sytuację w Polsce Pływaczewski podkreślił międzynarodowy charakter działań o charakterze terroru kryminalnego, wskazując na udział cudzoziemców w grupach przestępczych i realizowanie zadań związanych z zastraszaniem, pobiciami, uprowadzeniami czy zabójstwami⁸.

Czy we współczesnej przestępczości zorganizowanej terror kryminalny to rzeczywistość czy przeżytek, czy jednak odgrywa on nadal określoną rolę w ich różnych formach w Polsce i na świecie? Odpowiedź na to pytanie wymaga przede wszystkim krótkiego scharakteryzowania aktualnych form przestępczości zorganizowanej oraz możliwości ich powiązań z zachowaniami o charakterze terroru kryminalnego. Dopiero na tym tle można zarysować aktualne formy terroru kryminalnego w przestępczości zorganizowanej.

Zorganizowana przestępczość kryminalna

Wprawdzie najszybciej rozwijającą się formą przestępczości zorganizowanej jest przestępczość ekonomiczna, jednak biorąc pod uwagę związki z terrorem kryminalnym przegląd współczesnych form przestępczości zorganizowanej wypada zacząć od zorganizowanej przestępczości kryminalnej.

Pomimo zmian, jakie zaszły w strukturze kryminalnej przestępczości zorganizowanej w ciągu ostatnich dwudziestu lat, nadal istotne zagrożenie stanowi przestępczość przeciwko życiu i zdrowiu, a szczególnie tzw. przestępczość porachunkowa. Wymierzona bywa ona przede wszystkim w członków konkurencyjnych grup przestępczych, ale i także w ich najbliższą rodzinę. Ofiarami zamachów są również osoby godzące się na współpracę z organami ścigania. Nawet w zakładach karnych informacje

⁶ W. Zubrzycki, *Fizyczne zwalczanie...*, wyd. cyt., s. 332.

⁷ E. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 34.

⁸ Tamże, s. 60.

o osadzeniu tam np. świadka koronnego lub osób podejmujących współpracę w warunkach art. 60 k.k., rozchodzą się niezwykle szybko i zagrożenie dla ich życia i zdrowia staje się całkowicie realne. Zamachy te mogą także pełnić specyficzną rolę zabezpieczenia interesów grup prowadzących działania w sferze zorganizowanej przestępczości ekonomicznej i narkotykowej.

Rzadziej (według statystyk, ciemna liczba wydaje się tu niezwykle wysoka) notuje się obecnie zdarzenia o charakterze wymuszeń rozbójniczych, natomiast wzrasta zagrożenie rozbójami. Wymuszenia odnotowuje się obecnie przede wszystkim w sferze usług rozrywkowych oraz świadczenia usług seksualnych. Spowodowana wieloma przyczynami nikła obecnie sieć policyjnych informatorów — a, jak wskazuje doświadczenie, jest to najskuteczniejsza broń w zwalczaniu takich przestępstw — nie pozwala na uzyskiwanie wyprzedzających informacji o tego typu zdarzeniach. Same ofiary też wyjątkowo rzadko informują organy ścigania o faktach wymuszeń. Wiąże się to zarówno z małym zaufaniem do ich skuteczności, jak i obawami przed ujawnieniem nielegalnych aspektów swojej działalności, do której często są przez grupy zmuszani — np. korzystanie z nielegalnych dostaw alkoholu do lokali gastronomicznych, dostarczanie kobiet do agencji towarzyskich czy opłaty z tytułu rozprowadzania na terenie lokalu narkotyków albo instalowania urządzeń do gier hazardowych. Bez bardziej szczegółowych badań trudno określić, czy spadek liczby ujawnionych wymuszeń jest efektem np. bardziej skutecznego działania niezwykle licznych instytucji ochroniarskich czy też niechęci ze strony poszkodowanych do zgłaszania tego typu zdarzeń. Pomimo to podkładanie ładunków wybuchowych pod sklepy, hurtownie, przedsiębiorstwa itp., w celu zmuszenia właścicieli do płacenia haraczu, ciągle jeszcze występuje. Najbardziej spektakularny przypadek wymuszenia rozbójniczego z użyciem materiałów wybuchowych miał miejsce w 2011 roku. Od maja do września dwóch obywateli polskich sterroryzowało sieć sklepów IKEA w kilku krajach europejskich. Ładunki wybuchowe eksplodowały w Belgii, Holandii, Francji, Niemczech i w Czechach. Sprawcy zażądali od firmy okupu w wysokości 6 mln euro. Wykorzystywali znajomość systemu funkcjonowania korporacji, korzystali z nowoczesnych technologii, szybko przemieszczali się po całej Europie. Zostali zatrzymani przez policjantów z CBŚ⁹.

Zastosowanie środków okrzślonych jako terror kryminalny dotyczy również uprowadzenia osób w celu uzyskania okupu¹⁰. Według ocen sprzed kilku lat głównymi motywami uprowadzeń dla okupu były:

⁹ Zob. Polska Agencja Prasowa, <www.niwseriws.pl>, 10 października 2011 r.

¹⁰ W. Zubrzycki, *Fizyczne zwalczanie...*, wyd. cyt., s. 332.

- chęć łatwego zdobycia funduszy,
- działanie na tle nieporozumień ekonomicznych (biznesowych),
- działanie z zemsty za doznane krzywdy,
- zebranie funduszy dla zainwestowania w dalszą działalność przestępczą,
- bezrobocie i brak możliwości zaspokojenia potrzeb rodziny,
- samouprowadzenie,
- rozliczenia pomiędzy grupami przestępczymi¹¹.

Należy tu oczywiście także wspomnieć o uprowadzeniach o charakterze porachunkowym pomiędzy grupami przestępczymi lub w ramach jednej grupy w celu ustalenia nowej hierarchii.

Nie ulega wątpliwości, że ze względu na złożony charakter tego typu przestępstw wymagający współpracy przynajmniej kilku osób, uprowadzenia dla okupu są przestępstwami popełnianymi przede wszystkim przez zorganizowane grupy przestępcze. Efektem tych przedsięwzięć są znaczne zyski uzyskiwane w formie okupu wypłacanego za uwolnienie uprowadzonego. Należy zwrócić uwagę na nowe formy uprowadzeń, wskazywane przez raporty międzynarodowe¹². Są to:

- porwania ekspresowe, gdy okres przetrzymywania uprowadzonego jest bardzo krótki, ale wystarczający dla uzyskania korzyści majątkowej;
- „porwania wirtualne” — gdy przekazywana jest groźba uprowadzenia w przypadku niezłożenia wymaganego okupu;
- sprzedaż uprowadzonej osoby innej grupie przestępczej po wynegocjowaniu okupu (charakterystyczne dla niektórych ugrupowań terrorystycznych działających na terenie objętej wojną domową Syrii).

Za niezwykle trudną do zwalczenia formę terroru kryminalnego należy uznać uprowadzenia dla okupu statków handlowych u wybrzeży i na otwartych wodach przylegających do Somalii i Kenii. Na Oceanie Indyjskim i w Zatoce Adeńskiej piraci atakują przez ostatnich kilkanaście lat średnio ok. 50 statków rocznie. Około jedna trzecia z nich zostaje uprowadzona pomimo obecności w tym rejonie jednostek marynarki wojennej kilku krajów. Gangi zajmujące się tym procederem zorganizowane są według klucza klanowego. Coraz częściej, wykorzystując nowoczesne systemy łączności, atakują nawet w odległości 400–500 mil morskich od brzegu. Działania

¹¹ Zob. J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej. Zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Warszawa 2011, s. 273.

¹² Zob. Z. Niemczyk, *Wybrane problemy związane z prowadzeniem śledztw w sprawach dotyczących uprowadzeń dla okupu* [w:] W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red), *Przestępczość zorganizowana. Fenomen. Współczesne zagrożenia. Zwalczanie. Ujęcia praktyczne*, Szczytno 2013, s. 108 i n.

piratów pozbawione są większej finezji, używając broni automatycznej i granatników wymuszają zatrzymanie jednostki i wchodzą na pokład. Czas przetrzymywania uprowadzonej jednostki zależy od przebiegu negocjacji i szybkości wpłacenia okupu¹³.

W Polsce po uznanej za kompromitację organów ścigania sprawie uprowadzenia Krzysztofa Olewnika w 2001 r., podjęto wiele przedsięwzięć mających usprawnić system działań operacyjno-śledczych w sprawach o uprowadzenia dla okupu. Podstawą do podjęcia ostatecznych decyzji mają być wyniki szeroko zakreślonych badań prowadzonych przez zespół złożony z policjantów, prokuratorów i funkcjonariuszy innych służb w ramach projektu badawczego Wyższej Szkoły Policji „Opracowanie i stworzenie systemu zarządzania informacją na potrzeby Centrum ds. Uprowadzeń”¹⁴. Istotą projektu, który ma zostać zakończony w 2015 r., jest opracowanie założeń, budowa i przetestowanie w warunkach symulacyjnych Centrum ds. Uprowadzeń, komórki analityczno-zarządzającej wspomagającej pracę analityczną i dowodzenie w związku z zaistnieniem sytuacji mającej na celu wymuszenie okupu. Efektem prac ma być powstanie:

- sali operacyjnej — służącej do bieżącej analizy informacji z wykorzystaniem narzędzi analitycznych,
- mobilnego stanowiska dowodzenia — jako ruchomego modułu sali operacyjnej zamontowanego na dwóch specjalistycznych pojazdach umożliwiających zbieranie danych procesowych i operacyjnych związanych z sytuacją uprowadzenia,
- mobilnego stanowiska analitycznego — pozwalającego na podgląd w czasie rzeczywistym prac prowadzonych w mobilnym stanowisku dowodzenia i współpracujących z nim pojazdów do prowadzenia niejawnych obserwacji.

Biorąc pod uwagę społeczne oczekiwania związane z postrzeganiem zagrożeń związanych z uprowadzeniami dla okupu efekty realizacji projektu mogą istotnie przyczynić się do znacznej poprawy efektywności w zwalczaniu tej formy terroru kryminalnego.

Utrzymuje się obecnie niewielka tendencja wzrostu liczby kradzieży pojazdów mechanicznych. Co roku likwidowanych jest kilka dużych polskich zorganizowanych grup przestępczych dokonujących kradzieży

¹³ Zob. K. Kubiak, W. Wosek, *Zagrożenie przemocą morską. Wymiar globalny, regionalny i narodowy* [w:] E. Gruza (red.), *Wybrane aspekty zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, Warszawa 2010, s. 207 i n.

¹⁴ Zob. szerzej <www.wspol.edu.pl>, 19 maja 2015 r.

pojazdów głównie w Polsce i w krajach Europy Zachodniej. Kradzieżami zajmują się grupy o mieszanym składzie narodowościowym, a przedmiotem kradzieży są przede wszystkim pojazdy luksusowe, w tym tzw. terenowe. Występuje ciągle zjawisko kradzieży maszyn rolniczych, budowlanych i drogowych. Polska jest też krajem tranzytowym, przez który prowadzone są na wschód pojazdy kradzione przede wszystkim przez grupy litewskie. W kraju natomiast proceder kradzieży pojazdów nadal prowadzony jest z ich przeznaczeniem przede wszystkim na części zamienne, co wiąże się z wysokimi cenami części oryginalnych oraz ciągle rosnącym importem do Polski samochodów używanych z Europy Zachodniej. Sprzyja temu nadal brak jakiejkolwiek skutecznej formy identyfikacji części oraz analizy ich rynku. Ponadto nie zmienia się zakres intratnego procederu wyłudzenia odszkodowań za samochody fikcyjnie skradzione oraz za fikcyjne kolizje, co wiąże się z powiązaniami korupcyjnymi grup z przedstawicielami ubezpieczyciela, warsztatami naprawczymi, urzędnikami wydziałów komunikacji oraz policjantami. Analizując metody zaboru pojazdów można wskazać też takie, które określane są jako „zuchwałę”, a niektóre z nich ze względu na użycie wobec pokrzywdzonego bezpośredniej przemocy zbliżone są do zachowań określanych mianem terroru kryminalnego. Niewątpliwie będą to takie zachowania jak:

- rozbój na drodze — gdy sprawcy doprowadzają podstępem (metoda na stłuczkę, na policjanta, informowanie o usterce i wiele innych) do zatrzymania wytypowanego pojazdu, po czym przy użyciu siły zmuszają kierowcę do oddania samochodu,
- zajechanie drogi — złodzieje kilkoma samochodami zajeżdżają drogę i siłą zmuszają kierowcę do opuszczenia pojazdu¹⁵.

Formą terroru kryminalnego związanego z przestępstwami samochodowymi może być także zmuszanie właściciela pojazdu pod groźbą użycia przemocy wobec niego lub jego najbliższych do podpisania fikcyjnej umowy kupna/sprzedaży pojazdu.

Ustabilizowane są zagrożenia związane z handlem ludźmi. Polska nadal jest krajem zarówno pochodzenia, tranzytu, jak i wykorzystania ofiar. Grupy zajmujące się tym procederem jednocześnie też wykorzystują ofiary we współpracy z grupami zagranicznymi. Największe zagrożenie nielegalną migracją notuje się obecnie na granicy polsko-ukraińskiej. Grupy organizujące nielegalne transporty osób z krajów b. ZSRR, Dalekiego Wschodu

¹⁵ D. Potakowski, *Przestępczość samochodowa jako przejaw działalności zorganizowanych struktur przestępczych* [w:] W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), *Przestępczość...*, wyd. cyt., s. 185.

i nawet Afryki wykorzystują coraz silniejszą w Polsce diasporę z tego regionu, szczególnie czeczeńską, wietnamską i chińską. Ich rola polega na ułatwieniu legalizacji pobytu i następnie dalszej emigracji do Europy Zachodniej. Służą temu m.in. fikcyjne małżeństwa, adopcje, podejmowanie fikcyjnej nauki w polskich uczelniach. Pośredniczą w tym procederze polskie grupy przestępcze, pomagające także w uzyskiwaniu wiz wjazdowych do Polski w konsulatach na Ukrainie, w Mołdowie i Rosji, a nawet w krajach azjatyckich. Spośród wielu rozpoznanych form handlu ludźmi, jakimi są m.in.¹⁶:

- praca za długi,
- praca przymusowa,
- wykorzystywanie w przemyśle erotycznym,
- praca niewolnicza,
- sprzedaż w celu zawarcia małżeństwa,
- zmuszanie do żebractwa,
- handel w celu pobrania organów

w znacznej ich części ofiary zmuszane są do uczestnictwa w tym procederze przez przymus fizyczny lub groźbę jego użycia, czyli zachowania charakterystyczne dla terroru kryminalnego.

Stale wzrasta zagrożenie związane z produkcją i dystrybucją fałszywych pieniędzy. Najczęściej podrabianym nominałem waluty euro są wciąż banknoty o nominale 50 euro, waluty polskiej 20 i 50 zł, a waluty brytyjskiej — 20 funtów. Można je po prostu łatwiej wprowadzić do obrotu przez zorganizowaną sieć dystrybucji, co stwierdzono w przypadku polskich, litewskich i bułgarskich zorganizowanych grup przestępczych. Po zlikwidowaniu w Polsce w 2009 i 2010 r. trzech ośrodków fałszerskich waluty polskiej należy przypuszczać, że pustka na tym rynku musi zostać przez grupy przestępcze wypełniona¹⁷. Istotny wpływ na zakres zagrożeń tymi przestępstwami mają możliwości efektywnego wprowadzania fałszywych pieniędzy do legalnego obiegu. Szczególnie dotyczy to sytuacji szczególnych związanych z określonymi zjawiskami społecznymi, jakimi są np. migracje zarobkowe obywateli polskich czy wielkie imprezy gromadzące tysiące ludzi z różnych krajów. Tu właśnie możemy zetknąć się z przypadkami zarówno zmuszania określonych

¹⁶ I. Malinowska, J. Bryk, *Handel ludźmi i przestępstwa towarzyszące* [w:] W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), *Przestępczość...*, wyd. cyt., s. 90 i nast.

¹⁷ Zob. szerzej T. Malczyk, *Fałszerstwa pieniędzy jako jedna z form przestępczości zorganizowanej. Zagrożenia i zwalczanie* [w:] W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), *Przestępczość zorganizowana...*, wyd. cyt., s. 133 i nast.

grup osób do udziału w procesie dystrybucji fałszywych pieniędzy jak i siłowego przejmowania określonych „rynków” dystrybucji przez grupy przestępcze.

Zorganizowana przestępczość ekonomiczna

Wydaje się, że zdarzenia o charakterze terroru kryminalnego w najmniejszym stopniu powiązane są ze zorganizowaną przestępczością ekonomiczną. Niemniej mają one miejsce i w niektórych wypadkach w istotny sposób mogą wpływać na kształtowanie się różnych form nielegalnej, a i legalnej działalności gospodarczej. Już kilkanaście lat temu zwracano uwagę na możliwość prowadzenia na terenie Polski walki konkurencyjnej metodami terrorystycznymi przez obce podmioty gospodarcze inwestujące na polskim rynku. Przypuszczano, że działania te będą polegały przede wszystkim na powodowaniu katastrof technicznych mających podważyć wiarygodność danej firmy wobec potencjalnych klientów oraz naruszających jej kondycję finansową¹⁸. Szczęśliwie te przewidywania, jak dotąd, się nie potwierdziły. Przypuszczenia te jednak nie były całkowicie bezpodstawne. W latach 1998–1999 ówczesne Biuro do Walki z PZ KGP prowadziło czynności związane z zamachami związanymi z próbą przejścia kontroli przez zorganizowaną grupę przestępczą nad jedną z sieci handlowych wchodzących w tym czasie na polski rynek.

Formą zorganizowanej przestępczości gospodarczej przynoszącą największe zyski jej sprawcom jest prawdopodobnie przestępczość paliwowa.

Działalność grup przestępczych w tym zakresie polega obecnie m.in. na:

- sprowadzaniu z zagranicy oleju napędowego deklarowanego następnie jako olej opałowy,
- wykorzystaniu do sprzedaży jako olej napędowy oleju zwolnionego z akcyzy z uwagi na przeznaczenie do celów żeglugowych. Związani z grupą armatorzy (rybacy) wykazują zakup większej ilości paliwa niż faktycznie zużywają. Sprzedają je następnie przez stacje paliw lub bezpośrednio podmiotom gospodarczym zużywającym paliwo do celów transportowych (grudzień 2009 r.),

¹⁸ K. Kubiak, *Analiza zagrożenia wybrzeża i polskich obszarów morskich działaniami terrorystycznymi i specjalnymi w czasie pokoju i w sytuacji kryzysowej* (rozprawa doktorska), Gdynia 1998, s. 38 [za:] W. Zubrzycki, *Fizyczne zwalczanie terroryzmu w Polsce* [w:] J. Szafrński (red.), *Współczesne zagrożenia terroryzmem oraz metody działań antyterrorystycznych*, Szczytno 2007.

- usuwaniu barwnika i znacznika (odbarwianie) oleju opałowego w celu odsprzedaży jako oleju napędowego;
- mieszanii materiałów pędnych z innymi produktami chemicznymi, a następnie wprowadzaniu ich do obrotu jako pełnowartościowych paliw;
- nielegalnym mieszanii (blendowaniu) paliw silnikowych poprzez dodawanie komponentów nieopodatkowanych lub opodatkowanych niskimi stawkami podatku akcyzowego, a następnie wprowadzaniu takich produktów do obrotu;
- wprowadzaniu do obrotu handlowego paliw będących w rzeczywistości innymi produktami petrochemicznymi, przeklasyfikowanych na oleje napędowe i benzyny przy wykorzystaniu tzw. „firm słupów”, np. proceder sprowadzania z innych krajów i przeklasyfikowania wielkich ilości smarów do form budowlanych;
- przywozie do kraju benzyny wysokooktanowej zadeklarowanej w dokumentach jako zwolnione z podatku akcyzowego produkty ropopochodne¹⁹.

Istotną formą zorganizowanej przestępczości paliwowej jest także nielegalny obrót gazem napędowym, oparty o wykorzystanie różnic w opodatkowaniu akcyzą gazu przeznaczonego do celów grzewczych i gospodarstwa domowego oraz gazu napędowego. Podstawowe metody działania grup przestępczych to:

- wykorzystanie tzw. ośmiorniczek, czyli urządzeń do przepompowywania do cystern gazu kupionego w butlach i obłożonego niższą stawką akcyzy, zakupionego w składach podatkowych, następnie dostarczanego do stacji paliw (obecnie po kilku pożarach rzadziej wykorzystywane);
- wykorzystanie „firm słupów” zakupujących gaz z zerową lub niską akcyzą i przekwalifikujących go w wytworzonych dokumentach na olej napędowy.

Należy przypuszczać, że ze względu na nadal niezwykle opłacalny i trudny do wykrycia proceder nielegalnego obrotu paliwami będzie on nadal rozwijany w wielu formach. Odnotowany w ostatnich kilkunastu miesiącach znaczny spadek oficjalnych zakupów oleju napędowego może wskazywać na dalsze pogłębienie się zjawiska nielegalnego wprowadzania do obrotu tego paliwa. Dochody osiągnięte z tego procederu przez

¹⁹ Zob. szerzej K. Wiciak, *Przestępczość zorganizowana w obrocie paliwami płynnymi* [w:] W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), *Przestępczość...*, wyd. cyt., s. 249 i n.

zorganizowane grupy przestępcze są tak znaczne, że od kilkunastu przynajmniej lat można mówić o dużej konkurencji na tym rynku. Powoduje to także próby rozwiązań o charakterze siłowym w celu wyeliminowania innych uczestników tego nielegalnego procederu. Ostatnio zdarzenia tego typu odnotowano w województwie małopolskim oraz w rejonie polskiej granicy zachodniej.

W dalszym ciągu niezwykle istotne zagrożenie występuje w związku z nielegalną produkcją, przemytem i obrotem alkoholem. Należy tu przypomnieć, że nielegalny obrót alkoholem stał się źródłem materialnej siły największych polskich zorganizowanych grup przestępczych w latach 90. XX wieku. Dochody z przemytu i nielegalnej produkcji oraz dystrybucji alkoholu były podstawą materialną do szerokiego wejścia grup przestępczych w międzynarodowy obrót narkotykami w różne formy przestępczości ekonomicznej. Nie odnotowano jak dotąd w ostatnim okresie tak spektakularnych przedsięwzięć, jak przemyt do kraju wielkich ilości alkoholu cysternami, rurociągami czy zbrojne starcia pomiędzy grupami przestępczymi o przejęcie kolejnych transportów²⁰. Istotą tych przestępstw jest niezmiennie od lat uniknięcie opodatkowania produktów alkoholowych podatkiem akcyzowym. Po kilku latach stagnacji zagrożeń na stosunkowo niskim poziomie, znaczne podniesienie w 2013 r. akcyzy na alkohol sprzedawany do celów spożywczych spowodowało wzrost zainteresowania zorganizowanych grup przestępczych tą formą przestępczości gospodarczej. Klasyczne najczęściej stosowane metody działania to nadal:

- sprowadzanie na polski obszar celny płynów na bazie alkoholu, lecz nieobjętych podatkiem akcyzowym, a następnie oczyszczenie go przez ponowną destylację polegającą na odparowaniu — do tego celu wykonywane są specjalne instalacje, przez które wytrącany jest skażalnik. W wyniku odparowania uzyskiwany jest dobrej jakości spirytus, z którego produkowane są wódki dobrej jakości;
- fikcyjny eksport wyprodukowanego w zakładach polskich „technicznego” (nieobjętego akcyzą) alkoholu za granicę, po czym po oczyszczeniu wprowadzanie do obrotu spożywczego w kraju,
- przemyt wyrobów spirytusowych z krajów rosyjskojęzycznych i wprowadzanie ich do obrotu na targowiskach lub „na podkład” w lokalach gastronomicznych i hurtowniach.

²⁰ Zob. W. Mądrzejowski, *Kształtowanie się zagrożeń ze strony przestępczości zorganizowanej w latach dziewięćdziesiątych XX w. w Polsce* [w:] A. Misiuk (red.), *Centralne Biuro Śledcze. Dziesięć lat doświadczeń*, Szczytno 2010, s. 16.

W procederze tym wykorzystywane są sztucznie tworzone sieci fikcyjnych podmiotów gospodarczych rejestrowanych na „słupy”. Część osób, które odgrywają rolę „słupów”, nie włącza się w ten proceder dobrowolnie. Zdarzają się przypadki zmuszania do tego groźbami, a także wykorzystywania sytuacji, gdy „słup” jest dłużnikiem faktycznym lub wymaginowanym grupy i w ten sposób ma spłacać ten dług, co oczywiście nigdy nie następuje. Inną formą terroru jest skuteczny nacisk na właścicieli hurtowni i lokali gastronomicznych, aby alkohol nabywali od grup przestępczych. W przeciwnym wypadku mamy do czynienia z demolowaniem lub podpalaniem lokali albo napadami na ich właścicieli.

Działalność zorganizowanych grup przestępczych w sferze przestępczości akcyzowej związanej z obrotem wyrobami tytoniowymi osiągnęła taką skalę, iż według szacunków ekspertów, ponad 10% rynku tytoniowego to papierosy pochodzące z przemytu lub z nielegalnych fabryk papierosów zlokalizowanych na terenie naszego kraju. W związku ze znacznym wzmocnieniem po wejściu Polski do Schengen ochrony granicy polsko-ukraińskiej oraz polsko-rosyjskiej podstawowe trasy przemytu to obecnie:

- Ukraina — Białoruś — Litwa — Polska — Europa Zachodnia,
- Kaliningrad — Łotwa — Litwa — Polska — Europa Zachodnia²¹,
- Grecja — Bułgaria — Słowacja — Polska.

Wykorzystywany jest także szlak kontenerowy drogą morską z Chin do portu w Gdyni, a ostatnio również do Hamburga, skąd papierosy zestawami ciężarowymi przewożone są do Polski lub innych krajów Unii Europejskiej. Główną przyczyną dużej skali przestępczego procederu, w który z reguły zaangażowane są międzynarodowe zorganizowane grupy przestępcze jest jego olbrzymia rentowność. Nadal utrzymuje się różnica w cenie pomiędzy ceną paczki papierosów w Rosji (ok. 1 euro), w Polsce (ok. 2,5 euro), w Niemczech (ok. 4,5 euro), we Francji (ok. 6 euro) i Wielkiej Brytanii (ok. 8 euro). Grupy przestępcze wykorzystują do przemytu całkowicie zapakowane naczepy ciężarowe, w których można pomieścić 50 tysięcy paczek papierosów, ale również dzielą przemytane papierosy na mniejsze partie. Likwidowane są także w Polsce profesjonalne nielegalne fabryki papierosów. Sprzyja temu nasze położenie geograficzne, członkostwo w Unii Europejskiej, dostępność wykwalifikowanej siły roboczej pochodzącej ze zlikwidowanych zakładów tytoniowych w Bułgarii. Znacznie wzrosła opłacalność procederu nielegalnego wprowadzania do

²¹ *Kraje nadbałtyckie — epicentrum przemytu papierosów. Analiza* [w:] Serwis informacyjny, Niemczyk i Wspólnicy, Warszawa, październik 2009 r.

obrotu tytoniu krojonego. Jest ona porównywalna z nielegalną produkcją papierosów, za to nakłady finansowe na rozpoczęcie i prowadzenie działalności znacznie mniejsze.

Należy przewidywać, że nielegalna produkcja i przemysł wyrobów tytoniowych będą nadal wzrastały, co jest m.in. skutkiem dostosowania w Polsce stawki podatku od wyrobów tytoniowych do unijnych dyrektyw. Ceny papierosów do 2015 roku wzrosną w Polsce jeszcze o około 50%²². Wraz ze wzrostem akcyzy Polska z kraju tranzytowego dla przemycanych wyrobów tytoniowych stanie się przede wszystkim krajem docelowym. Należy liczyć się także ze znacznym wzrostem nielegalnej produkcji wyrobów tytoniowych przeznaczonych na rynki krajów Europy Zachodniej.

O tym, jak wygląda codzienność w działalności zorganizowanych grup przestępczych zajmujących się przestępczością związaną z obrotem wyrobami tytoniowymi, świadczą miesięczne raporty policyjne zawierające podsumowanie ujawnień wyrobów akcyzowych nielegalnego pochodzenia. Tylko w czerwcu 2014 r. ujawnione zostały trzy zorganizowane grupy przestępcze zajmujące się przemytem papierosów do Polski, zatrzymano trzy transporty wyrobów tytoniowych na szlaku z Litwy w ilości ok. 1,3 mln sztuk, ujawniono dwie próby przemytu na granicy z Białorusią w wagonach pociągów towarowych z ładunkiem bali sosnowego drewna, w ilości ok. 2 mln sztuk papierosów oraz trzy krajalnie tytoniu. Łącznie straty Skarbu Państwa oszacowano na ok. 20 mln zł²³. Metody, jakimi w ostatnim okresie posługują się sprawcy przestępstw dot. wyrobów tytoniowych, to m.in.:

- prowadzenie przez zorganizowaną grupę przestępczą, której członkami są mieszkańcy woj. podkarpackiego i lubuskiego systematycznego skupu papierosów przemycanych przez „mrówki” z Ukrainy, a następnie rozprowadzanie tych papierosów w Niemczech;
- przemysł papierosów z Ukrainy przez grupę polsko-ukraińską przy pomocy pontonów przez graniczną rzekę Bug, a następnie rozprowadzanie ich na terenie całego kraju;
- przemysł 37 tysięcy paczek papierosów z białoruskimi znakami akcyzy z terytorium Litwy w rosyjskim tirze chłodni prowadzonym przez obywatela Białorusi. Papierosy ukryte były w specjalnie przygotowanym schowku w podłodze pojazdu;

²² Zob. T. Semeniuk, J. Bil, *Przemysł oraz nielegalna produkcja i dystrybucja wyrobów tytoniowych* [w:] W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), *Przestępczość...*, wyd. cyt., s. 313 i n.

²³ Zob. <www.niwserwis.pl>, 7 sierpnia 2014 r.

- przemyt 13 tysięcy paczek papierosów z litewskimi i białoruskimi znakami akcyzy w tirze z polską rejestracją oficjalnie przewożącym artykuły spożywcze z Litwy do Wielkiej Brytanii;
- przemyt w samochodzie osobowym marki Audi z polską rejestracją 13 tys. paczek papierosów z terytorium Litwy. Pojazd zatrzymano po pościgu, ujawniono ponadto kilka kompletów tablic rejestracyjnych. Ponadto:
- w ujawnionej nielegalnej krajalni tytoniu w powiecie starachowickim zatrzymano 15 osób oraz zabezpieczono 2 tony krajanki tytoniowej, 5 ton suszu i 1600 paczek papierosów z przemytu;
- w województwie małopolskim ujawniono profesjonalną krajalnię tytoniu o wydajności ok. 1 tony dziennie, zabezpieczono 6,5 tony krajanki oraz urządzenia do nawilżania i aromatyzowania tytoniu²⁴.

Grupy zajmujące się przemytem, nielegalną produkcją i rozprowadzaniem wyrobów tytoniowych posiadają z reguły rozbudowaną strukturę. Znajdują się w niej osoby odpowiedzialne za organizację dostaw papierosów i tytoniu z krajów głównie rosyjskojęzycznych oraz Litwy i Bułgarii. Inni członkowie grupy odpowiadają za organizację dystrybucji w kraju oraz przemyt wyrobów tytoniowych do krajów Europy Zachodniej. Grupy zajmujące się nielegalną produkcją papierosów i krajanki tytoniowej specjalizują się w określonych rodzajach produktów, sprowadzając także głównie z zagranicy półprodukty, urządzenia do produkcji i pakowania. W każdej z tych grup istotną rolę odgrywają osoby odpowiedzialne za bezpieczeństwo działań. Nie cofają się one przed groźbami, a nawet bezpośrednimi zamachami na osoby utrudniające ten proceder, w tym także na celników i funkcjonariuszy Straży Granicznej, co nosi znamiona klasycznego terroru kryminalnego.

Zorganizowane grupy przestępcze nadal szeroko wykorzystują mechanizmy korupcyjne zarówno w celu bezpośredniego osiągnięcia korzyści majątkowych jak i ułatwienia sobie popełniania innych przestępstw. Na oddziaływania korupcyjne szczególnie narażeni są funkcjonariusze publiczni w sferze wymiaru sprawiedliwości, organów ścigania, służb granicznych i celnych oraz służba zdrowia. Celem korupcyjnych ofert jest tutaj zapewnienie bezpieczeństwa członkom grup przestępczych zarówno podczas prowadzonych nielegalnie działań (przemyt), jak i uniknięcie lub zminimalizowanie odpowiedzialności karnej. Korumpowanie przedstawicieli administracji zarówno lokalnej, jak i centralnej, administracji gospodarczej ma natomiast na celu umożliwienie i ułatwienie złożonych przedsięwzięć.

²⁴ Tamże.

Dotyczy to szczególnie sfery czynności skarbowych, zamówień publicznych, przetargów, wdrażania programów i wykorzystywania funduszy unijnych, kontroli administracyjnej w zakresie budownictwa, w tym szczególnie dróg i autostrad oraz obiektów wielkopowierzchniowych. W sferze administracji, zorganizowane grupy przestępcze oddziałują przez korupcję na poszczególnych pracowników lub całe urzędy. Pozwala to im w konsekwencji na infiltrację całych środowisk politycznych i urzędniczych oraz uzależnienie pracowników, grup pracowników lub całych podmiotów²⁵. Należy też zwrócić uwagę na specyficzną formę „wzajemnego oddziaływania przestępczości zorganizowanej i świata polityki, jaką jest stosowanie zastraszania, przemocy lub grózb ich użycia”²⁶. Ta swoista metoda działań terrorystycznych z reguły nie ma charakteru terroryzmu politycznego, a jest formą terroru kryminalnego. Grupom przestępczym niezwykle rzadko chodzi o wpływ na kształtowanie się sytuacji politycznej. Ważne dla nich jest przede wszystkim, aby osoby z rządzących struktur politycznych tak kształtowały sytuację, przede wszystkim gospodarczą, aby umożliwić grupom przestępczym bezpieczne osiąganie maksymalnych zysków. Przykładem takiej sytuacji jest trwająca kilkadziesiąt lat koegzystencja włoskich grup przestępczych (sycylijskiej mafii, camorry czy ndrangementy) z partią chadecką i socjalistyczną, które na zmianę tworzyły włoskie rządy. W zamian grupy przestępcze bezwzględnie zwalczały konkurencyjną wobec chadeków i socjalistów partię komunistyczną.

Bardzo szeroki zasięg osiągnęła korupcja sportowa. Przez wiele lat lekceważona, nawet tolerowana doprowadziła do sytuacji, w której zorganizowane grupy powiązane z klubami i strukturami sędziowskimi decydowały nie tylko o wynikach sportowych, lecz także w dużym stopniu o funkcjonowaniu struktur organizacyjnych organizacji sportowych. Wydaje się, że sytuacja ujawniona już procesowo w piłce nożnej może odnosić się także do innych dyscyplin sportu, które także mogą być powiązane ze zorganizowanymi grupami przestępczymi. Współpraca zorganizowanych grup przestępczych ze środowiskiem sportowym jest faktem dość powszechnie znanym. Zawodnicy niektórych dyscyplin sportowych powiązani byli wielokrotnie z różnymi przedsięwzięciami grup przestępczych, lecz przede wszystkim wykorzystywani byli jako ich „silne ramię” w oddziaływaniu na ofiary lub konkurencję. Można tu przypomnieć znaną grupę

²⁵ W. Jasiński, *Zwalczanie korupcji w Polsce* [w:] W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), *Przestępczość...*, wyd. cyt., s. 337 i n.

²⁶ W. Jasiński, *Osoby na eksponowanych stanowiskach politycznych. Przeciwdziałanie korupcji i praniu pieniędzy*, Warszawa 2012, s. 278.

„karateków”, bokserów, zapaśników zajmujących się ochroną lokali opartych przez grupy przestępcze, egzekwujących faktyczne lub fikcyjne długi czy zastraszających osoby, które nie chciały się dostosować do przestępczych reguł.

Stosunkowo nowym, lecz niezwykle istotnym problemem jest zwalczanie zorganizowanej przestępczości w cyberprzestrzeni. Praktycznie w chwili obecnej każda znacząca zorganizowana grupa wykorzystuje narzędzia informatyczne zarówno bezpośrednio do przeprowadzania złożonych nielegalnych przedsięwzięć, jak i jako pole nielegalnej działalności poddawane przestępczej penetracji. Formy popełnianych przestępstw bardzo szybko ewoluują dostosowując się zarówno do technicznych możliwości będących w dyspozycji grup, jak i ujawniających się okazji do osiągnięcia tą drogą maksymalnych zysków. Działalność ta ma wyjątkowo często nieograniczony charakter międzynarodowy, począwszy od niezgodnego z prawem wykorzystania elektronicznych instrumentów płatniczych (szeroko znana obecność w Polsce zorganizowanych grup z rejonu Bałkanów). Inne pole zagrożeń to łamanie przepisów dotyczących własności intelektualnej przynoszące wielkie straty twórcom i producentom. Wykorzystanie Internetu do działalności handlowej bez opodatkowania, stosowanie cen dumpingowych, powoduje istotne zagrożenia zarówno dla interesów ekonomicznych państwa, jak i dla legalnie działających handlowców i producentów. Od lat odnotowywane są przypadki używania narzędzi elektronicznych do obrotu towarami stanowiącymi przedmiot przestępstwa jak środki odurzające, broń i materiały wybuchowe, pornografia dziecięca czy chronione gatunki zwierząt. Internet jest też narzędziem do przekazywania gróźb w związku z praktykami wymuszeń oraz może być bezpośrednio wykorzystywany do ataków na wybrane serwery. Działalność tego typu, określana jako cyberterror lub sabotaż komputerowy, może obejmować manipulowanie zapisami danych komputerowych z zamiarem nielegalnej zmiany, usunięcie lub zniszczenie zapisu istotnej informacji na nośniku informatycznym albo utrudnianie lub uniemożliwianie osobie upoważnionej uzyskania dostępu do zapoznania się z nią. Przestępstwo to obejmuje także uszkodzenie lub wymianę nośnika informacji, niszczenie lub uszkodzanie urządzeń do automatycznego gromadzenia lub przekazywania danych informatycznych²⁷.

Nie ulega wątpliwości, że współczesna przestępczość zorganizowana posługuje się najnowszymi zdobyczami technologii informatycznych.

²⁷ J. Kosiński, *Cyberprzestępczość* [w:] W. Jasiński, W. Mądrzejowski, K. Wiciak (red.), *Przestępczość...*, wyd. cyt., s. 468.

Dotyczy to nie tylko tzw. przestępczości zaawansowanych technologii, lecz także, wydawałoby się na pierwszy rzut oka, prymitywnej przestępczości kryminalnej. Stąd konieczność wykorzystywania narzędzi wsparcia zwalczania cyberprzestępczości zarówno w zwalczaniu pornografii dziecięcej, kradzieży praw autorskich i technologii, handlu ludźmi, przestępczości narkotykowej, obrotu bronią i materiałami wybuchowymi oraz promieniotwórczymi, jak i monitorowania dobrze zorganizowanego środowiska grup kibolskich²⁸. Zyski osiągnięte z nielegalnej działalności w cyberprzestrzeni są praktycznie niemożliwe do określenia. „Rozwój technologiczny doprowadził do uzależnienia niemal każdej dziedziny życia od komputerów i Internetu”²⁹, stąd grupy przestępcze nie mogą pominąć tak intratnego źródła dochodu, jakim jest ściąganie haraczy także od sprawców cyberprzestępczości. W jednej z niezakończonych jeszcze procesowo spraw, dotyczących m.in. produkcji fałszywych kart płatniczych i dokonywania przy ich wykorzystaniu zakupów na wielką skalę, sprawca stał się przedmiotem szantażu. Kolejno dwie grupy przestępcze bardzo realnymi groźbami, łącznie z prawdopodobnym sfingowaniem zabójstwa, zmusiły go do płacenia im regularnego harachu i procentu od dochodów. Należy domniemywać, że zatrzymanie przez Policję szantażowany przestępca przyjął z ulgą.

Od kilku lat bardzo istotne zagrożenia występują w związku ze zorganizowanymi formami przestępstw przeciwko funduszom unijnym. Wynika to przede wszystkim ze znacznego wzrostu wartości środków, jakie Polska otrzymuje z tego źródła. Na lata 2014–2020 Polska otrzyma z programów unijnej polityki spójności ok. 82,5 mld euro. Największa część tych środków przeznaczona zostanie na infrastrukturę transportową (drogową i kolejową). Aż 40% tej kwoty rozdysponowane zostanie przez samorządy (poprzednio 25%)³⁰. Jak wskazują doświadczenia innych krajów (szczególnie Włochy, Grecja, Hiszpania) znacząca część tych środków może być przejmowana przez zorganizowane grupy przestępcze. Występowaniu patologii przy wykorzystywaniu środków unijnych sprzyja przede wszystkim nierówność w dostępie do informacji o istniejących możliwościach, wykreowanie grupy fachowców — pośredników sporządzających na określone zamówienie dokumentację ofertową z gwarancją jej skuteczności i związane z tym praktyki korupcyjne i nepotyzm, fałszowanie danych zarówno

²⁸ Zob. R. Chinalski, *Międzynarodowe instrumenty wspierające zwalczanie cyberprzestępczości* [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.), *Przestępczość...*, wyd. cyt., s. 170–173

²⁹ M. Gleeny, *Mroczny rynek. Hakerzy i nowa mafia*, Warszawa 2012.

³⁰ Dane Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju <www.mir.gov.pl>, 7 sierpnia 2014 r.

na etapie wnioskowania o środki, jak i ich rozliczania oraz wiele innych zjawisk doskonale znanych już instytucjom unijnym. lecz słabo rozpoznanych w Polsce. Warto też zwrócić uwagę na możliwości siłowego oddziaływania na podmioty zarządzające tymi środkami. Wprawdzie w Polsce nie odnotowano dotąd potwierdzonych przypadków wymuszeń związanych z podziałem środków z funduszy europejskich, ale wiele takich przykładów można znaleźć w „starych” krajach Unii, a szczególnie we Włoszech³¹.

Zorganizowana przestępczość narkotykowa

Po wielu latach dominacji narkotyków syntetycznych na polskim rynku narkotykowym następują pewne zmiany. Dominującą rolę zaczynają odgrywać środki uzyskiwane z surowców naturalnych. Dane statystyczne wskazują na znaczący wzrost dostępności oraz zabezpieczeń narkotyków z grupy Cannabis, przy porównywalnym poziomie, w stosunku do lat ubiegłych, narkotyków syntetycznych. W stosunku do lat ubiegłych, w roku 2010 i 2011 nastąpił wzrost liczby neutralizowanych przez funkcjonariuszy CBŚ KGP w Polsce profesjonalnych plantacji konopi indyjskich oraz znaczący wzrost ilości zabezpieczanego suszu konopi³². Ma to bezpośredni wpływ na większą dostępność tego narkotyku na nielegalnym rynku, a co się z tym wiąże, zwiększone zainteresowanie jego nabyciem. Zwiększa się również dostępność kokainy na nielegalnym rynku, która w coraz większej ilości trafia do Europy z Ameryki Południowej.

Aktualnie obowiązujące przepisy w istotny sposób zakłócają ocenę sytuacji na rynku narkotykowym przez spenalizowanie posiadania nawet niewielkich ilości środków odurzających. Stąd na przykład widoczny w statystykach w ostatnim okresie lekki spadek wzrostowego trendu liczby przestępstw przy zwiększeniu ilości zabezpieczonych narkotyków. Może to świadczyć o skuteczności przedsięwzięć podejmowanych przede wszystkim w stosunku do zorganizowanych grup przestępczych dysponujących większymi ilościami zabronionych przez prawo środków. Struktura ujawnionych rodzajów narkotyków staje się coraz bardziej zbliżona do rynku Europy Zachodniej. Istotną zmianą jest rozszerzenie rynkowej oferty i szeroka dostępność różnego rodzaju środków, co może świadczyć o ustabilizowaniu się rynku i szerokich możliwościach zorganizowanych grup

³¹ Zob. m.in. R. Saviano, *Gomorra*, Warszawa 2008; G. Tizian, *Mafia, spółka jawna*, Warszawa 2013.

³² <www.policja.gov.pl>, 12 października 2012 r.

przestępczych. W związku z otwarciem granic, znaczną emigracją szczególnie wśród młodzieży, możliwościami wynikającymi z kontaktów internetowych — zniknęły większe przeszkody w dostępności do wszelkich rodzajów środków odurzających. Cechą charakterystyczną jest zwiększenie się liczby ujawnianych niewielkich „piwnicznych” plantacji marihuany, powszechnie dostępnych i przywożonych z Holandii. Wszystko na to wskazuje, że pomimo największych wysiłków i sukcesów odnoszonych w walce ze zorganizowaną przestępczością narkotykową problemu narkomanii nigdy nie uda się rozwiązać środkami policyjnymi. Wydaje się, iż wzorem niektórych krajów³³ należy rozważyć możliwość zalegalizowania posiadania niewielkich ilości narkotyków, odciążyć Policję od ścigania takich zachowań, a całość sił i środków skierować na zwalczanie zorganizowanych form produkcji i obrotu środkami odurzającymi.

Przestępczość narkotykowa jest ściśle powiązana z działaniami noszącymi znamiona terroru kryminalnego. Przede wszystkim przez używanie broni palnej i innych przejawów przemocy w transakcjach związanych z obrotem narkotykami³⁴. W Europie użycie przemocy w związku z przestępczością narkotykową nie osiągnęło nigdy takiego stopnia natężenia jak w Ameryce Środkowej, gdzie kartele narkotykowe w Kolumbii i grupy zorganizowane w Meksyku przejęły siłą kontrolę nad znacznymi obszarami tych państw, stosując bezwzględnie przemoc wobec wszystkich, którzy całkowicie się im nie podporządkowali, w tym także wobec przedstawicieli państwa. Powiązania pomiędzy przestępczością narkotykową a terrorem kryminalnym występują w wielu wypadkach. W ostatnich latach, np. w listopadzie 2010 r. w Opolu rozbito 7-osobową grupę zajmującą się obrotem narkotykami oraz produkcją i handlem bronią

³³ W październiku 2012 r. rząd Urugwaju przedstawił pod głosowanie w parlamencie legalizację upraw i handlu marihuaną pod całkowitą kontrolą państwa. Prawo zakupu marihuany mieć będzie każdy dorosły, ale trafi do specjalnego rejestru. Zyski będą przeznaczone na edukację, profilaktykę i leczenie narkomanów. Pozwoli to odebrać zorganizowanym grupom przestępczym znaczną część środków uzyskiwanych z tego procederu. Legalizacja przerwie kontakty palaczy z grupami przestępczymi i ma zmniejszyć przestępczość. 5% dorosłych Urugwajczyków przyznaje się do stałego palenia marihuany, a 20% do sporadycznego. Już w styczniu 2012 r. prezydent Kolumbii Juan Manuel Santos stwierdził, że byłby skłonny zalegalizować narkotyki w Kolumbii. W dniu 5 listopada 2013 r. w stanach Kolorado i Waszyngton w USA zalegalizowano rekreacyjne zażywanie marihuany. Po raz pierwszy uczyniono to do celów niemedycznych.

³⁴ Zob. K. Laskowska, *Przestępczość zorganizowana. Aspekty kryminologiczne. Fenomen zjawiska* [w:] E. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 120.

i amunicją. Odnaleziono 20 jednostek broni myśliwskiej, elementy broni palnej, 2000 szt. amunicji ostrej, 3 kg materiałów wybuchowych z zapalnikami. W tych samych pomieszczeniach znaleziono narkotyki oraz inne towary pochodzące z przestępstw³⁵. W kwietniu 2013 r. zatrzymano w woj. mazowieckim grupę przestępczą liczącą ok. 15 osób, zajmującą się produkcją i obrotem bronią i materiałami wybuchowymi oraz obrotem narkotykami. Przejęto ok. 1000 szt. amunicji, 13 szt. broni palnej długiej, 5 szt. broni palnej krótkiej, 8 tłumików, pięć kg trotylu, 5 granatów, 800 spłonek oraz 1,5 kg amfetaminy i 300 gr kokainy³⁶.

Przedstawione powyżej przykłady powiązań pomiędzy działalnością zorganizowanych grup przestępczych w Polsce oraz wybrane formy takich powiązań w innych krajach wskazują, iż pomimo odnotowywanego w statystykach znacznego spadku zdarzeń o charakterze terroru kryminalnego problem ten bynajmniej nie został rozwiązany. Występują nadal, chociaż rzadziej niż kilkanaście lat temu, zarówno klasyczne przykłady użycia przemocy i groźby bezprawnej przez zorganizowane grupy przestępcze, jak i nowe ich formy z zastosowaniem nowych narzędzi, jak i wykorzystaniem specjalistycznej wiedzy sprawców. Powiązane są ze wszystkimi formami przestępczości zorganizowanej, zarówno na skalę lokalną, jak i międzynarodową. Kwestia skutecznego rozpoznawania tych zagrożeń, wiedzy, stosowanych metod ich wykrywania i neutralizacji oraz koordynacji i współdziałania licznych instytucji i służb je zwalczających — to już materiał na odrębne opracowanie.

³⁵ <www.niwserwis.pl>, 29 listopada 2010 r.

³⁶ Polska Agencja Prasowa <www.niwserwis.pl>, 10 października 2011 r.

Przesłanki identyfikacji uprowadzenia statku powietrznego jako aktu terroryzmu lub terroru

Uprowadzenie samolotu przez organizację terrorystyczną stało się w ubiegłym wieku wręcz synonimem działalności terrorystycznej. Statki powietrzne i infrastruktura lotniskowa stały się obiektem zamachów terrorystycznych, ponieważ:

- lotniczymi środkami transportu podróżuje bardzo wiele osób, można więc, dokonując ataku, spowodować znaczną liczbę ofiar;
- porty lotnicze są obiektami, przez które przewija się dziennie od kilku do kilkudziesięciu tysięcy pasażerów i osób im towarzyszących, podobnie jak w przypadku samolotów atak spowoduje dużą liczbę ofiar;
- w sytuacji uprowadzania statku powietrznego terroryści skupiają na małej powierzchni dużą liczbę zakładników, co ułatwia im kontrolę i panowanie nad nimi.

Każdy zamach na samolot lub infrastrukturę lotniskowa zostanie więc zauważony przez opinię publiczną, media nagłośnia tę sytuację, a terroryści osiągną dzięki temu efekt propagandowy — jeden z najistotniejszych celów przeprowadzonego ataku. Nic nie wskazuje na to, aby samoloty oraz infrastruktura cywilnych linii lotniczych nie były najbardziej atrakcyjnym celem dla organizacji terrorystycznych. Spektakularny

* Kuba Jałoszyński — prof. dr hab., od ponad 30 lat zajmuje się problematyką związaną z walką i przeciwdziałaniem zagrożeniom terrorystycznym. Przez 23 lata służył w warszawskim pododdziale antyterrorystycznym, w tym przez 9 lat jako jego dowódca. Twórca koncepcji utworzenia centralnego pododdziału kontrterrorystycznego Policji. Pełnomocnik komendanta głównego Policji do jego utworzenia (2002 rok). Doradca ministra spraw wewnętrznych i administracji ds. terroryzmu, sekretarz Międzyresortowego Zespołu ds. Zagrożeń Terrorystycznych, kierownik Stałej Grupy Ekspertkiej przy tym Zespole (2006/2007). Nauczyciel akademicki w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie.

wymiar ataku (liczba ofiar, nagłośnienie w mediach, skutki psychologiczne) stanowią wystarczająco atrakcyjne przesłanki do dążenia terrorystów w kierunku realizowania polityki terroru powietrznego. Niebawo rozwój techniki w obszarze możliwości i dostępności amatorskiego lotnictwa, komercjalizacja usług lotniczych, w tym praktycznie nieograniczone możliwości zdobycia licencji na pilotowanie statków powietrznych, ogólna dostępność do komputerowych symulatorów pilotażu wszelkiego rodzaju współczesnych samolotów pasażerskich powodują, iż potencjalni terroryści mają cały wachlarz możliwości w zdobyciu niezbędnych do przeprowadzenia ataku umiejętności. Historia współczesnego terroryzmu zanotowała już przypadki wykorzystania motolotni lub balonów przez terrorystów palestyńskich jako środka transportu mającego umożliwić terrorystom niedostrzeżone przedostanie się do miejsca ataku¹. Również przygotowania do zestrzelenia podchodzącego do lądowania lub startującego samolotu, przy wykorzystaniu ręcznych wyrzutni przeciwlotniczych, nie stanowią hipotetycznego, a realny scenariusz prób dokonania zamachu terrorystycznego.

Prażródół działań związanych z atakami na środki transportu, a samolot jest nim niewątpliwie, Brunon Hołyst upatruje już w czasach, gdy ludzie zaczęli się przemieszczać wykorzystując do tego celu zdobycze techniki: „Zamachy na środki transportu nie są wynalazkiem współczesnych, niespokojnych czasów. Pojazdy wraz z pasażerami i przewożonym mieniem od dawna były obiektem zainteresowania różnego rodzaju przestępców. Bandy opryszków napadały na dylizanse pocztowe. Na morzach uprawiali swój proceder piraci — atakując statki handlowe. W miarę rozwoju cywilizacji, kroniki notowały coraz to częstsze zamachy na pociągi, samochody itp. Nie zawsze motywy ekonomiczne decydowały o podjęciu przestępczego czynu: często sprawcom chodziło o wytworzenie atmosfery terroru bądź wyrażenia protestu wobec społeczeństwa lub rządu”². Na określenie zjawiska bezprawnego zawładnięcia — przejęcia kontroli nad statkiem powietrznym w źródłach polskich spotkać można było pojęcie „piractwa powietrznego”, co — jak się wydaje — jest dowolnym przekładem angielskiego *hijacking*. W publikacjach amerykańskich występuje pojęcie *skyjacking*, co w tłumaczeniu na język polski może znaczyć „podniebne uprowadzenie”³.

¹ S.M. Katz, *AMAN — wywiad wojskowy Izraela*, Warszawa 1999, s. 356–357.

² B. Hołyst, *Przestępczość drugiej połowy XX wieku*, Warszawa 1975, s. 77.

³ S. Jałoszyński, *Bezprawne uprowadzenia polskich statków powietrznych w świetle przeprowadzonych badań*, „Zeszyty Naukowe ASW” 1989, nr 57, s. 127.

„Era terroryzmu” wymusiła rozwój całego spektrum działań wyprzedzających — defensywnych, mających uodpornić obiekty potencjalnego ataku na zamach. Branża transportu lotniczego zawsze była w czołówce rozwiązań w zakresie bezpieczeństwa⁴. W ramach działań proaktywnych wystandaryzowane zostały obszary, których zabezpieczenie, poprzez wprowadzenie odpowiednich procedur, ma pierwszorzędne znaczenie dla cywilnego transportu lotniczego. Należą do nich:

- strefa wokół lotniska;
- płyta lotniska;
- budynek portu lotniczego oraz innych obiektów znajdujących się na terenie lotniska;
- pokład statku powietrznego.

Z punktu widzenia osoby postronnej system ochrony lotnictwa cywilnego wydaje się być na dobrym poziomie⁵. Jednak odnotowane i odnotowywane fakty ataków i incydentów związanych z szeroko rozumianym lotnictwem pasażerskim, zagrażającym jego bezpieczeństwu, wydaje się weryfikować ten pogląd. Działania te definiowane są w przepisach regulujących bezpieczeństwo lotnictwa cywilnego, jako „akty bezprawne ingerencji” lub próby dokonania aktów „mających na celu narażenie lotnictwa cywilnego i transportu lotniczego na niebezpieczeństwo”, wyrażające się:

- bezprawnym zawładnięciem statkiem powietrznym w trakcie lotu;
- bezprawnym zawładnięciem statkiem powietrznym na ziemi;
- wzięciem zakładników na pokładzie statku powietrznego lub na lotniskach;
- bezprawnym wtargnięciem na pokład statku powietrznego, do portu lotniczego lub na teren obiektu lotniczego;
- wniesieniem na pokład statku powietrznego lub teren portu lotniczego broni, niebezpiecznego narzędzia lub materiału przeznaczonego do celów przestępczych;
- przekazaniem nieprawdziwej informacji, mającej na celu narażenie na niebezpieczeństwo statku powietrznego w trakcie lotu lub na ziemi, pasażerów, załóg lotniczych, personelu naziemnego lub ogółu społeczeństwa, w porcie lotniczym lub na terenie obiektu lotnictwa cywilnego⁶.

⁴ G. Cieślak, *Infrastruktura krytyczna lotnisk — kuracja ze skutkami ubocznymi*, „Terroryzm, Zagrożenia — Prewencja — Przeciwdziałanie” 2010, nr 1, s. 28.

⁵ O. Paszkiewicz, *Zagrożenie terroryzmem lotniczym w 2009 roku*, „Terroryzm, Zagrożenia — Prewencja — Przeciwdziałanie” 2009, nr 2, s. 9.

⁶ *Międzynarodowe Normy i Zalecane Metody Postępowania*, Załącznik 17 do Konwencji o międzynarodowym lotnictwie cywilnym. Ochrona

Pierwszy zanotowany przypadek porwania samolotu miał miejsce w 1930 roku. Był to akt terroru dokonany przez peruwiańskich rewolucjonistów. Od zakończenia II wojny światowej, aż do 1967 r. porwania zdarzały się sporadycznie i nie stanowiły problemu międzynarodowego. Pierwszym powojennym przypadkiem uprowadzenia samolotu było porwanie w 1948 r. samolotu lecącego z Macao. Gwałtowny rozwój terroryzmu lotniczego nastąpił po 1967 roku. Skalę zaistniałego problemu obrazują liczby: w 1967 r. miało miejsce 15 aktów piractwa powietrznego, w 1968 r. — 30, natomiast w 1969 r. — 80⁷.

Prekursorami ataków na statki powietrzne i infrastrukturę lotniczką, w wymiarze terrorystycznym, byli członkowie palestyńskich organizacji terrorystycznych, w mniejszym lub większym stopniu powiązane z Organizacją Wyzwolenia Palestyny⁸. Spośród licznych ataków na statki powietrzne i infrastrukturę lotnisk, jakich dokonały organizacje terrorystyczne w ubiegłym wieku, można wskazać na kilka, które poprzez swój wydźwięk medialny i skalę zamachu, są najbardziej znane. Niewątpliwie należą do nich poniższe zamachy:

- 8 maja 1972 r., we wczesnych godzinach popołudniowych, na lotnisku w Brukseli, został uprowadzony samolot belgijskich linii lotniczych SABAENA. Na pokładzie samolotu było 99 pasażerów. Porwania dokonali terroryści z palestyńskiej organizacji „Czarny Wrzesień” — dwie

międzynarodowego lotnictwa cywilnego przed aktami bezprawnej ingerencji, ICAO 2011, s. 1–1, cyt. za: A.K. Siadkowski, *Bezpieczeństwo i ochrona w cywilnej komunikacji lotniczej. Na przykładzie Polski, Stanów Zjednoczonych i Izraela — Studium politologiczno-prawne*, Szczepiwo 2013, s. 68.

⁷ F. Rafałowski, *Niektóre aspekty ścigania piractwa powietrznego*, Warszawa 1971, s. 9.

⁸ Organizacja Wyzwolenia Palestyny, OWP (*Munazzamat al-Tahrir al-Filastiniyyah*) jest polityczną i paramilitarną organizacją reprezentującą interesy arabskiej ludności Palestyny. Organizacja powstała w 1964 roku w Egipcie — na szczycie Ligi Arabskiej w Kairze. Klęska państw arabskich w Wojnie Sześciodniowej 1967 r. osłabiło wiarygodność i wpływ Egiptu na Organizację Wyzwolenia Palestyny. 24 grudnia 1967 r. nowym przewodniczącym OWP został Yahya Hamuda (do 2 lutego 1969 r.). W nowej sytuacji na Bliskim Wschodzie, palestyńskie organizacje militarne poparły drogę wojny partyzanckiej, w której przewodnią rolę odgrywał ruch al-Fatah. 3 lutego 1969 r. przewodniczącym OWP został Jaser Arafat (do 11 listopada 2004 r.). Po śmierci Jasera Arafata, nowym przywódcą OWP został Mahmoud Abbas (od 29 października 2004 r. do nadal). Jest uznawana przez Ligę Arabską i Organizację Narodów Zjednoczonych jako prawowity przedstawiciel Palestyńczyków. Organizacja zajmuje stałe miejsce obserwatora na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ, <http://www.izrael.badacz.org/historia/wzrost_owp.html>, 2 marca 2014 r.

kobiety i dwóch mężczyzn. W zamian za uwolnienie zakładników zażądali uwolnienia z izraelskich więzień 317 terrorystów. Porwany samolot wylądował na płycie izraelskiego lotniska Lod. Maszyna została otoczona przez komandosów. Komandosi, markując przygotowania do tankowania samolotu zaatakowali go. Cały atak trwał 90 sekund, podczas których wystrzelono 60 pocisków. Oprócz dwóch terrorystów, śmierć poniosła również jedna z pasażerek. Kilku innych pasażerów zostało lekko rannych. Przeprowadzona operacja nosiła kryptonim „Izotop 1”. Doświadczenia z jej przygotowania i przeprowadzenia są do dziś wzorcem dla kontrterrorystycznych pododdziałów na całym świecie, przy planowaniu rozwiązań taktycznych związanych z odbijaniem uprowadzonych samolotów⁹;

- 27 czerwca 1976 r. z lotniska w Tel Awiwie wystartował rejsowy samolot francuskich linii lotniczych Air France do Paryża z międzylądowaniem w Atenach. W Grecji wylądował zgodnie z planem. Na jego pokład wsiadło około pięćdziesięciu nowych pasażerów, m.in. dwóch mężczyzn pochodzenia niemieckiego z paszportami południowoafrykańskimi oraz dwie kobiety pochodzenia arabskiego. Samolot wystartował w kierunku Paryża. Nastąpił atak terrorystów. Załoga została sterroryzowana przy użyciu broni palnej oraz groźby wysadzenia samolotu za pomocą ładunków wybuchowych. Terrorysty podali się za członków „Ludowego Frontu Wyzwolenia Palestyny”. Dwoje Niemców — Kuhlman i Bose, było członkami organizacji Baader-Meinhoff pracującymi dla Palestyńczyków. Maszyna została skierowana do Libii. Po wylądowaniu w Benghazi na pokład wsiedli oczekujący terrorysty z Ludowego Frontu Wyzwolenia Palestyny. Po uzupełnieniu paliwa samolot poleciał w kierunku Entebbe w Ugandzie. Na ugandyjskim lotnisku oczekiwała kolejna grupa Palestyńczyków. Na lotnisku pasażerowie zostali zmuszeni do opuszczenia samolotu i przejścia na teren budynku starego terminalu portu lotniczego. Porywacze postawili ultimatum: w zamian za uwolnienie pasażerów oraz załogi żądają wypuszczenia z więzień izraelskich czterdziestu terrorystów palestyńskich, ponadto wypuszczenia z więzień europejskich dwudziestu Palestyńczyków. 30 czerwca terrorysty uwolnili wszystkich zakładników niebędących Izraelczykami. Rząd Izraela, w obliczu tego faktu, podjął decyzję o przeprowadzeniu operacji ratunkowej. Stuosobową grupę uderzeniową wybrano spośród komandosów wojskowej jednostki antyterrorystycznej „Sayeret Mat'kal”. 3 lipca władze Izraela

⁹ S.M. Kataz, *The Elite*, New York 1992, s. 89–104.

podjęły ostateczną decyzję o realizacji operacji uwolnienia zakładników. Na terytorium Ugandy przeprowadzono rajd w ramach operacji ratunkowej uwolnienia zakładników. 53 minuty od momentu lądowania samolotów izraelskich w Entebbe, wystartował samolot z zakładnikami. Rząd Kenii zgodził się na zatankowanie izraelskich maszyn — interwencja komandosów nie była konieczna. W operacji strona izraelska poniosła niewielkie, jak na ogrom przedsięwzięcia, straty. Zginął dowódca zespołu szturmowego, kilku komandosów zostało rannych. Oprócz jednego zakładnika, który poniósł śmierć podczas akcji, zginęła również zakładniczka, którą ze względów na zły stan zdrowia wcześniej zabrano do ugandyjskiego szpitala. Operacja w Entebbe była ogromnym sukcesem rządu Izraela w walce z terroryzmem palestyńskim. Dowiodła ogromnego kunsztu organizacyjnego i taktycznego, mistrzowskiego poziomu wyszkolenia izraelskich sił przeznaczonych do walki z terroryzmem¹⁰;

- 13 października 1977 r. grupa palestyńskich terrorystów podająca się za „Komando Martyr Halimeh” — komórka bojowa niemieckiej organizacji terrorystycznej „Fracja Czerwonej Armii”, porwała samolot Lufthansy, który wracał z Majorki do Frankfurtu z 86 turystami na pokładzie. Samolot wylądował na lotnisku w Rzymie, gdzie zatankował paliwo. Terroryci: dwie kobiety i dwóch mężczyzn, domagali się zwolnienia z więzienia „niemieckich towarzyszy”, a także dwóch palestyńskich terrorystów aresztowanych w Turcji oraz 15 milionów dolarów okupu w zamian za uwolnienie zakładników. Z Rzymu porwany samolot poleciał na Cypr, następnie lądował kolejno w Damaszku i Dubaju. Potem samolot wylądował w Adenie (Jemen Południowy), gdzie terroryci zastrzelili pierwszego pilota. 17 października samolot wylądował w stolicy Somalii — Mogadiszu. Jednocześnie do Mogadiszu przyleciał samolot z niemieckim oddziałem sił specjalnych GSG-9. Rząd niemiecki otrzymał od władz Somalii zgodę na przeprowadzenie akcji odbicia samolotu na jej terytorium. Operacja ratunkowa miała kryptonim „Magic Fire” (niem. *Feuerzauber*, pol. „Czarodziejski ogień”). Uratowano wszystkich zakładników. GSG-9 nie poniosła żadnych strat własnych. Dwóch terrorystów i jedna terrorystka zostali zabici, jedna, ciężko ranna przeżyła¹¹;

¹⁰ S. Kocharński, *Brygady antyterrorystyczne — operacje, uzbrojenie*, Warszawa 1992, s. 24.

¹¹ K. Jałoszyński, *Jednostka kontrterrorystyczna — element działań bojowych w systemie bezpieczeństwa antyterrorystycznego*, Szczytno 2011, s. 269–271.

- 24 grudnia 1994 r. w Algierze został opanowany przez czterech terrorystów islamskich Airbus 300 francuskich linii lotniczych Air France. Porywacze zażądali lotu do Francji. Terrorysty, aby wymusić na władzach zgodę na lot, zabili dwóch zakładników. Uzyskali zgodę na start, samolot wylądował w Marsylii. Na jego pokładzie znajdowało się 240 zakładników, w tym około 40 to obywatele francuscy. W wyniku negocjacji zostaje zwolnionych 63 zakładników. Rozpoczęto przygotowania do ewentualnego przeprowadzenia operacji ratunkowej mającej na celu odbicie zakładników przez jednostkę specjalną francuskiej żandarmerii GGN. Po 20 minutach od rozpoczęcia szturmowi wszyscy terroryści zostali zlikwidowani. W akcji zostało rannych 9 żandarmów i 20 pasażerów. Rozmieszczone w samolocie ładunki wybuchowe potwierdziły hipotezę, iż celem terrorystów było wysadzenie samolotu nad Paryżem. Byłby to więc pierwszy, przed 11 września 2001 r., atak terrorystyczny, w którym wykorzystano by samolot jako swego rodzaju bombę¹².

Najbardziej spektakularnego zamachu terrorystycznego, z wykorzystaniem porywanych rejsowych samolotów pasażerskich, dokonała Al-Kaida. 11 września 2001 r. doszło do najkrwawszego ataku w dziejach ludzkości. Porwano cztery rejsowe samoloty pasażerskie, po terroryzowaniu załóg, a w konsekwencji zabiciu pilotów, za sterami usiedli terroryści-samobójcy. Dwa samoloty uderzyły w wieże World Trade Center, powodując w konsekwencji ich zawalenie, trzeci uderzył w budynek amerykańskiego ministerstwa obrony — Pentagon, czwarty samolot, który prawdopodobnie miał uderzyć w budynek Białego Domu, uległ katastrofie w Pensylwanii. Pasażerowie, świadomi czekającego ich losu, usiłowali przejąć kontrolę na samolotem. Próba się nie powiodła, ale swoim czynem z całą pewnością uratowali życie setek potencjalnych ofiar uderzenia samolotu w cel w Waszyngtonie. W wyniku zamachów śmierć poniosło ponad 3,5 tys. osób. Samoloty okazały się w tym dniu nie tylko obiektami, ale również środkami do dokonania terrorystycznych ataków. Terrorysty użyli ich jako swoistych żywych bomb, uderzając nimi w wybrane cele. Eksplodujące maszyny, wypełnione łatwopalnym paliwem lotniczym, dokonały olbrzymich zniszczeń. Zamachy te stanowią poważny sygnał dla międzynarodowej społeczności o konieczności przewartościowania dotychczasowego podejścia do problemu bezpieczeństwa cywilnego ruchu lotniczego i wprowadzenia jakościowo nowych zabezpieczeń w tym obszarze komunikacji międzyludzkiej. Terrorysty wrześniowymi zamachami osiągnęli bowiem

¹² Tamże, s. 274–277.

jeden ze swoich celów, jakim było zastraszenie społeczeństw na świecie, wytworzenie poczucia powszechnego zagrożenia podróżowaniem samolotami, a w konsekwencji — rezygnacji z korzystania z tego środka transportu. Jest to jedno z ogniw całego łańcucha przyczynowo-skutkowego. Zmniejszenie liczby pasażerów — to zmniejszenie dochodów linii lotniczych, to zwalnianie z nich pracowników, to bezrobocie, to niezadowolenie społeczne, wyrażane chociażby w zamieszkach ulicznych, to w konsekwencji możliwość destabilizacji państwa¹³.

Akty bezprawnej ingerencji na statki powietrzne i obiekty lotniskowe, nie stanowiły wyłącznie domeny państw Zachodu. W drugiej połowie ubiegłego wieku również w naszym kraju miały miejsce próby i uprowadzenia statków powietrznych. Znacząca liczba uprowadzeń samolotów w Polsce miała miejsce w latach 70. i 80. Miało to bezpośredni związek z ówczesną sytuacją społeczno-polityczną w naszym kraju. Kryzys gospodarczy, dalekie od demokratycznych standardów funkcjonowanie państwa na gruncie politycznym, powodowały próby ucieczki polskich obywateli do państw Europy Zachodniej. Najczęstszym miejscem, do którego chciano się dostać — ze względu na bliską odległość, była Republika Federalna Niemiec. Pierwsze uprowadzenia miały miejsce:

- 20 listopada 1969 r. samolot An-24 z PLL „LOT” porwany został do Austrii,
- 5 czerwca 1970 r. samolot An-24 z PLL „LOT” wykonujący lot na trasie Szczecin–Gdańsk po porwaniu wylądował w Kopenhadze,
- 7 sierpnia 1970 r. samolot An-24 PLL „LOT” podczas lotu na trasie Szczecin–Katowice porwany został do Berlina Zachodniego¹⁴.

Nie wszystkie uprowadzenia miały swój finał w lądowaniu na wskazanym przez porywacza lotnisku. Część z nich kończyła się na usiłowaniu uprowadzenia. Jednym z przykładów nieudanego porwania samolotu, które niemal skończyło się katastrofą lotniczą, jest uprowadzenie z 26 sierpnia 1970 roku. Tego dnia z lotniska w Pyrzowicach wystartował samolot PLL „LOT” — An-24. Leciał na trasie do Warszawy, lot miał trwać 45 minut. Na pokładzie było 27 osób. Wśród nich Rudolf Olma, 27-latek z Bielska-Białej. Miał przy sobie bombę własnej produkcji składającą się z dwóch lasek trotylu z zapalnikiem, zegarkiem i 9-woltową baterią. Całość

¹³ K. Jałoszyński, *Współczesny wymiar antyterroryzmu*, Warszawa 2008, s. 178.

¹⁴ J. Waszczuk, *Porwania samolotów*, <<http://www.forum.spotter.pl/porwania-samolotow-t7853/index.html?s=2fb842f958ec94217762ab781ea98b71&>>, 9 marca 2014 r.

ukrył w torcie. Ładunek wybuchowy opakowany folią znajdował się między dwoma waflami oblanymi czekoladą. Niedługo po starcie, ok. godz. 17.30, na wysokości 1500 metrów Olma wstał. Oparty plecami o drzwi kabiny pilotów, z bombą w rękach, polecił stewardesie, aby przekazała kapitanowi żądanie zmiany trasy lotu. Samolot miał obrać kurs na Wiedeń, w przeciwnym wypadku Olma zdetonuje ładunek wybuchowy. Detonacja miała nastąpić po pociągnięciu sznurka, który miał zaczepiony na palcu ręki. Bomba miała zastraszyć załogę, ale nie wybuchnąć. Stało się inaczej. An-24 wykonał gwałtowny manewr. Olma stracił równowagę, „tort” wypadł mu z rąk i eksplodował w powietrzu. W wyniku eksplozji porywacz stracił oko, rękę, miał poparzoną twarz i klatkę piersiową. 23 pasażerów odniosło poważne obrażenia, większość z nich doznała uszkodzeń słuchu. Pilot celowo skierował samolot w dół, by przewrócić porywacza. Samolot szczęśliwie wylądował z powrotem w Pyrzowicach. W pokazowym procesie, po trwającym siedem miesięcy śledztwie, sprawca został skazany na 25 lat więzienia. Z więzienia wyszedł po 16 latach za wzorowe zachowanie. Niedługo potem wykupił orbisowską wycieczkę do Hamburga — co ciekawe, dostał paszport, co w tamtych czasach było niezwykle trudne. Z wyjazdu już nie wrócił i do dziś mieszka pod Frankfurtem¹⁵.

Kolejna fala uprowadzeń polskich samolotów zaczęła się na początku lat 80. W tym czasie miały miejsce następujące próby (zakończone niepowodzeniem) uprowadzenia samolotów:

- 10 stycznia 1981 r. próba uprowadzenia samolotu PLL „LOT” na trasie Katowice — Warszawa;
- 19/20 stycznia 1981 r. próba uprowadzenia samolotu Zlin-142 „Gawron” (lotnictwo sanitarne), ówczesne woj. zielonogórskie;
- 11 sierpnia 1981 r. próba uprowadzenia samolotu PLL „LOT” na trasie Katowice — Warszawa;
- 22 września 1981 r. próba uprowadzenia samolotu PLL „LOT” na trasie Warszawa — Koszalin;
- 2 marca 1982 r. próba uprowadzenia samolotu PLL „LOT” na trasie Warszawa — Szczecin;
- 19 kwietnia 1982 r. próba uprowadzenia samolotu szkoleniowo-technicznego w Przylepie, ówczesne woj. zielonogórskie;

¹⁵ J. Przybyłek, *Przed 42 laty uprowadzono pierwszy samolot z Pyrzowic porwać było 10*, <<http://www.dziennikzachodni.pl/artukul/643767,przed-42-laty-uprowadzono-pierwszy-samolot-z-pyrzowic-porwan-bylo-10,1,2,id,t,sm,sg.html#galeria-material>>, 9 marca 2014 r.

- 8 czerwca 1982 r. próba uprowadzenia samolotu PLL „LOT” na trasie Katowice — Warszawa¹⁶;
- 14 października 1982 r. uprowadzenie rejsowego samolotu pasażerskiego bułgarskich linii lotniczych „Balkan” lecącego na trasie Burgas — Warszawa. Na pokładzie samolotu było 70 pasażerów wracających z wczasów w Słonecznym Brzegu oraz 6 członków załogi. Sprawcą porwania był Polak; do sterroryzowania załogi użył brzozytywy. Uprowadzony samolot wylądował w Wiedniu¹⁷;
- 1 listopada 1982 r. próba uprowadzenia samolotu PGR-u An-2 w miejscowości Wyciechy, ówczesne woj. śląskie;
- 27 listopada 1982 r. próba uprowadzenia samolotu Węgierskich Linii Lotniczych „Malev” — lot tranzytowy;
- 20 marca 1983 r. próba uprowadzenia samolotu z Aeroklubu Poznańskiego;
- 14 maja 1987 r. próba uprowadzenia samolotu z Aeroklubu Gdańskiego¹⁸.

Do danych obrazujących liczbę usiłowań uprowadzeń w latach 80. należy dodać całą serię udanych aktów porwania samolotów w tym czasie, które zakończyły się lądowaniem poza granicami Polski. Należą do nich:

- 4 grudnia 1980 r. uprowadzony samolot PLL „LOT” na trasie Zielona Góra — Warszawa;
- 18 września 1981 r. uprowadzony samolot PLL „LOT” na trasie Katowice — Warszawa;
- 22 sierpnia 1981 r. uprowadzony samolot PLL „LOT” na trasie Wrocław — Warszawa;
- 12 lutego 1982 r. uprowadzony samolot PLL „LOT” na trasie Wrocław — Warszawa;
- 30 kwietnia 1982 r. uprowadzony samolot PLL „LOT” na trasie Wrocław — Warszawa;
- 9 czerwca 1982 r. uprowadzony samolot Aeroklubu Szczecińskiego do Szwecji;
- 4 lipca 1982 r. uprowadzony śmigłowiec agrotechniczny przez pilota do Anglii z woj. opolskiego;
- 19 października 1982 r. uprowadzony samolot rolniczy An-2 zależący do Zakładu Usług Agrotechnicznych uprowadzony do Szwecji;

¹⁶ M. Jakubczak, *Bezpieczeństwo w liniach lotniczych wobec zagrożeń terroryzmem*, Szczytno 2014 (praca magisterska), s. 25–26.

¹⁷ E. Ciborowska, *Wybrane aspekty piractwa powietrznego w Polsce w latach 80.*, „Terroryzm, Zagrożenia — Prewencja — Przeciwdziałanie” 2008, nr 1, s. 8.

¹⁸ M. Jakubczak, *Bezpieczeństwo w liniach...*, wyd. cyt., s. 25–26.

- 14 października 1982 r. uprowadzony samolot Bułgarskich Linii Lotniczych „Balkan” na trasie Burgas — Warszawa¹⁹;
- 22 listopada 1982 r. miało miejsce uprowadzenie samolotu PLL LOT An-24 nr SP-LTK. Załoga samolotu została sterroryzowana przez funkcjonariusza milicji, pełniącego służbę w zabezpieczeniu lotu. Samolot wylądował na lotnisku Tempelhof w Berlinie Zachodnim, gdzie doszło do wymiany ognia pomiędzy porywaczem a pozostałymi członkami ochrony. W wyniku strzelaniny ranny został porywacz²⁰;
- 26 stycznia 1983 r. uprowadzony samolot z Aeroklubu w Lesznie do Berlina Zachodniego;
- 2 marca 1983 r. uprowadzony samolot PLL „LOT” na trasie Warszawa — Sofia;
- 17 września 1983 r. uprowadzony samolot z Aeroklubu Ziemi Lubuskiej do Berlina Zachodniego;
- 25 października 1983 r. uprowadzony samolot z Aeroklubu w Lesznie do Berlina Zachodniego;
- 11 marca 1986 r. uprowadzony samolot z lotniska Aeroklubu Ziemi Lubuskiej do Berlina Zachodniego;
- 15 czerwca 1987 r. uprowadzony samolot z lotniska Aeroklubu Elbląskiego do Berlina Zachodniego²¹.

Uprowadzenia statków powietrznych w okresie funkcjonowania dwubiegunowego świata miały też miejsce w Związku Radzieckim. Ówczesna propaganda, ściśle powiązana z aparatem partyjnym, szczególnie blokowała upublicznienie tego typu informacji. Rzadko kiedy opinia publiczna była o tych faktach informowana. Dziś już wiemy, że w okresie istnienia państwa radzieckiego miały miejsce następujące przypadki uprowadzenia samolotów przez obywateli Związku Radzieckiego:

- pierwszy przypadek porwania samolotu w ZSRR miał miejsce w 1970 roku. 15 października ojciec Pranas Brazinskas i jego 13-letni syn Algirdas uprowadzili pasażerski samolot An-24 radzieckich linii lotniczych „Aerofłot”. Ojciec był kierownikiem sklepu w Wilnie. Na pokładzie było 46 pasażerów, samolot wykonywał lot na trasie Batumi — Krasnodar. Zajęli miejsca w pierwszym rzędzie, co umożliwiło im przeprowadzenie bezpośredniego ataku na kokpit samolotu. Uzbrojeni byli w strzelby, tzw. obrzyny (klasyczna strzelba myśliwska

¹⁹ Tamże.

²⁰ *Rok 1982 / MCMLXXXII*, <<http://pl.wikipedia.org/wiki/1982>>, 25 lipca 2013 r.

²¹ M. Jakubczak, *Bezpieczeństwo w liniach...*, wyd. cyt., s. 25–26.

z obciętą lufą), pistolety i granat. Kilka minut po starcie wzięli w charakterze zakładnika stewardesę żądając zmiany kursu i lotu do Turcji. Zagrozili jej zabiciem w sytuacji, kiedy piloci odmówiliby spełnienia ich żądań. W chwili podjęcia przez porywaczy działań zmierzających do uprowadzenia samolotu 19-letnia stewardesa — Nadzieja Kurczenko — krzyknęła „atak!” i w tym momencie została śmiertelnie postrzelona w serce. Porywacze włamali się do kabiny pilotów i zaczęli strzelać we wszystkich kierunkach. Pilot, Władimir G. Merenkov, wspominał później, że: „kule latały po całym kokpicie. Jedna przeszła moje włosy. Widziałem, że bandyci mają pistolety, karabin myśliwski, jeden miał na piersi zawieszony granat”. On i jego żona w 1970 r. byli pasażerami feralnego rejsu. Samolot został rzucony na lewo i prawo — piloci mieli nadzieję, że porywacze nie będą mogli ustać na nogach. Mimo tego strzelanina w kokpicie była kontynuowana. Wystrzelono 24 pociski. Jedna z kul przeszła kręgosłup dowódcy załogi kapitana Georga Czahrakiya, który w wyniku postrzału doznał paraliżu nóg. Kapitan został także ranny w płuca i w ramię. Powiedział do porywaczy: „Jestem ranny, mam sparaliżowane nogi. Tylko moje ręce mogą pilotować. Muszę mieć pomoc drugiego pilota”. Na to porywacz powiedział: „W czasie wojny wszystko może się zdarzyć. I także możesz umrzeć”. Załoga została zmuszona do lądowania w tureckim Trabzon. W październiku 1970 r. Związek Radziecki zażądał ekstradycji porywaczy. Turcja odmówiła. Turcy osadzili porywaczy. Zostali skazani za porwanie i zabójstwo, ale cztery lata później zostali zwolnieni na mocy amnestii. Później zamieszkali w Stanach Zjednoczonych. W 2002 r. Pranas Brazinskas został zabity przez własnego syna w Kalifornii;

- 20 września 1986 roku trzech żołnierze, dezterterzy z jednostki wojskowej wojsk wewnętrznych stacjonujących w mieście Ufa, podjęli próbę uprowadzenia samolotu Tu-154. Żołnierze byli wyszkoleni w działaniach związanych z sytuacją uprowadzenia samolotu, byli przekonani, że mogą porwać samolot za granicę. Dezterterzy najpierw uprowadzili taksówkę z kierowcą. Sterroryzowali go pistoletem. Podczas jazdy na lotnisko zauważali posterunek milicji drogowej — GAI. Zdali sobie sprawę, że zostaną zatrzymani do kontroli. Kiedy milicjanci podeszli do samochodu, zaczęli do nich strzelać zabijając ich. Po tym incydencie jeden z dezterterów uciekł, dwaj pozostali postanowili kontynuować plan związany z porwaniem samolotu. Po dotarciu na lotnisko dostali się na jego płytę za pośrednictwem kanału odpływowego. Widząc stojący samolot Tu-154 (był to rejsowy samolot na trasie Kijów — Ufa — Niżniewartowsk, który wylądował, aby zatankować paliwo) wpadli do